

अनुक्रमणिका

पृष्ठ

आश्रयदात्यांशीं दोन शब्द

७

वक्तव्य

९

संदर्भ-ग्रंथ

१४

प्रकरणे—

- १ महाराष्ट्र—१ महाराष्ट्रदेश. २ मराठी राज्याचा विस्तार. ३ मराठ्यांची राष्ट्रीय कामगिरी. ४ आधुनिक कर्तबगारी. ५ समाजनिरीक्षण. १
- २ शिवशाही—१ शिवपूर्वकालीन समाज. २ स्वामिनिष्ठेचें विकृत स्वरूप—राजनिष्ठा. ३ राजमान्यता मिळविण्याचा राजमार्ग—नोकरी. ४ सन्तांच्या कामगिरीचें मोजमाप. ५ तुकाराम आणि रामदास. ६ शिवाजीनें लावलेला 'शोध.' ७ शिवोत्तर कालांतील ढिलाई. १८
- ३ पेशवाई—१ ध्येयाचा विसर. २ दुय्यम पदाची तळमळ. ३ जहागिरीची चटक. ४ आचार्यमठांची लूट. ५ स्वजनांवरील अविश्वास. ६ व्यापकदृष्टीचा अभाव. ७ धार्मिक शिकवणुकीचा दुरुपयोग. ८ दैववाद कीं पुरुषवाद ? ३१
- ४ मराठेशाहीची अखेर—१ घरभेद्यांची कामगिरी. २ धनलाभासाठीं स्वजनद्रोह. ३ बंगाल व महाराष्ट्र यांतील फरक. ४ 'गुप्त' मंडळींची गुप्त कामगिरी. ५ रावबाजीचे प्रताप. ६ सुवर्णगंगेची विल्हेवाट. ७ नामदर्पणाचा वखत. ४८
- ५ अव्वल इंग्रजी—१ ब्राह्मणांच्या खुळ्या समजुती. २ नन्दी किंवा नर्मदेतले बाण. ३ ज्याची त्याची ओढ शेतीकडे. ४ जिज्ञासाशून्य समाज. ५ नोकर बनविण्याचे कारखाने. ६ आगगाडीचें युग. ७ दोन संस्कृतींतला फरक. ८ निरीक्षणाची मोडणी. ९ सत्ताधाऱ्यांशीं टकर. १० प्रजासत्ताक राज्य स्थापण्याचा प्रयत्न. ५७
- ६ बाळशास्त्री जांभेकर—१ बहुभाषी जांभेकर. २ तीन चळवळींचे जनक. ७७

- ७ लोकहितवादी—१ दुष्ट चांडाळ ब्राह्मण. २ 'इंग्रज आमचे गुरु.'
३ ईश्वरेच्छेनें जडलेला संबंध. ४ सरकारवर टीका. ५ स्वदेशी-
बहिष्काराचे आयप्रवर्तक. ६ लोकसत्तात्मक राज्याचें ध्येय. ७ स्वातं-
त्र्याचीं सुखस्वप्नें. ८ आत्मनिरीक्षणाची सूक्ष्म दृष्टि. ९ 'बुद्धिरेव
बलीयसी.' १० मानवी हक्कांची नवी सनद. ११ ऐतिहासिक महत्त्व. ८१
- ८ जोतीवा फुले—१ खरा समाजसेवक. २ ब्राह्मणावरोल हल्ल्याचें
स्वरूप. ३ अभ्यासू वृत्तीचा अभाव. ४ दलितवर्गाची तरफदारी. ५
इंग्रज प्रभूची प्रार्थना. ६ फुल्यांचें ऐतिहासिक महत्त्व. १००
- ९ विष्णुबुवा ब्रह्मचारी—१ बंडखोर आचार व विचार. २ कम्युनिस्ट
मॅनिफेस्टोचा मराठी अवतार. ३ मिशनऱ्यांशीं बिनतोड सामना. ४
धार्मिक भावनांना धक्के. ११०
- १० न्यायमूर्ति रानडे—१ 'पदवीधरमुकुटमणि.' २ न्याय, दया,
शाखाधार. ३ विष्णुशास्त्री पंडित. ४ ईश्वरी योगायोगाचें सूत्र. ५
परस्परालंबी चळावळी. ६ नेमस्त पक्षाचें तत्त्वज्ञान. ७ 'डिवाइन
डिस्पेन्शन' चा एक प्रकार. ८ जुन्यानव्याची सांगड. ९ स्वतंत्र
हिंदी अर्थशास्त्र. १० शास्त्रीय दृष्टि व तर्कशुद्ध विवेचन. ११ स्फूर्तीचा
झरा. ११७
- ११ डॉक्टर भाण्डारकर—१ आचरणानें पसरविलेले विचार. २
स्वतःच्या पात्रतेवर भर. ३ तत्त्वनिष्ठ वागणुकीचा आग्रह. ४ सुशि-
क्षिताची व्यापक व्याख्या. ५ धार्मिक मतांचा पगडा. ६ न्या.
चन्दावरकर. १३३
- १२ विष्णुशास्त्री चिपळूणकर—१ प्रगतीचे सुशिक्षित विरोधक. २
इंग्रजांवर टीका करण्याचा हक्क. ३ शहामृगी मनोवृत्ति. ४ ब्राह्मण्याचा
प्रखर अग्निनिवेश. ५ कार्यकर्त्यांची कुचेष्टा. ६ 'शिवाजी' चा
गनिमी कावा. ७ शास्त्रीबुवांचें इंग्रजानुकरण. ८ राज्यकर्त्यांवर टीका.
९ कामगिरीचें मोजमाप. १४१
- १३ प्रिन्सिपॉल आगरकर—१ स्वार्थत्यागाची प्रतिमा. २ तत्त्वज्ञानाचा
चौथरा. ३ विश्वास विरुद्ध विवेक. ४ विवेचनाचा गाभा—व्यक्तिवाद.

- ५ स्वातंत्र्याची व्यापक व्याख्या. ६ मिहू आणि स्पेन्सर. ७ प्रखर
ध्येयनिष्ठा. ८ व्यावहारिक मार्गाशीं फारकत? ९ गाजरपारखी
महाराष्ट्र. १६०
- १४ लोकमान्य टिळक—१ साफ दृष्टि व चौकस बुद्धि. २ सनदशीर
चळवळीची शिकवण. ३ स्वहक्कांविषयींची तत्परता. ४ अधिकाऱ्यांची
वृत्ति. ५ स्वातंत्र्येच्छेचें समर्थन. ६ सरकारवर टीका करण्याचा हक्क.
७ हरतन्हेचा युक्तिवाद. ८ स्वामिमानी वृत्तीचा प्रसार. ९ लवचिक
ध्येय. १० साधनानामनेकता. ११ महायुद्धकालीन धोरण. १२ हिंदु-
मुसलमानांचा प्रश्न. १३ प्लेगप्रकरणांतील चिकित्सक बुद्धि. १४
राजकीय काँ सामाजिक? १५ दुर्दम्य आशावाद. १६ कर्मयोगी
टिळक. १८०
- १५ नामदार गोखले—१ ध्येय एकच; पण मार्ग सिन्न. २ राजमान्य
आणि लोकमान्य. ३ स्वदेशी हवी; पण बहिष्कार नको. ४ निःशस्त्र
प्रतिकाराला पाठिंबा. ५ दुबळा आशावाद. ६ Public life must
be spiritualized. १९८
- १६ युद्धोत्तर महाराष्ट्र—१ युरोपिअन महायुद्ध. २ महायुद्ध व हिंदु-
स्थान. ३ राष्ट्रीयत्वाची वाढ. ४ असहकाराचें युग. ५ महाराष्ट्र आणि
महात्मा गांधी ६ साम्यवादी तत्त्वज्ञान. ७ ब्राह्मणेतर वादाचें स्वरूप.
८ असृष्ट्यांची चळवळ. ९ न व्ही स्वातंत्र्यमर्हति किम्? १० संक्र-
मणाचीं फले. ११ वेतनदार वर्गाची विचारक्षमता. १२ नवमत-
वाद्यांची तात्त्विक भूमिका. १३ सुधारणेचा नवा कार्यक्रम. १४
वर्तमानकालाचीं बंधनें. २०७
- १७ धार्मिक विचार—१ उपासना मार्ग. २ थिऑसॉफी. ३ आर्थ-
समाज. २४३
- १८ समालोचन—इंग्रज आले नसते तर?—युरोपांत झालें तसें झालें
असतें?—हिंदुपदपादशाहीची स्थापना?—इंग्रजांचें प्रगतिपर कार्य—
निर्बलांची निष्क्रियता—मुसलमानांचा सहवास—अंधानुकरण—तड-
जोडीचें अनुकरण—बाळशास्त्री जांभेकर—स्वातंत्र्य, समता आणि

बंधुत्व-बुद्धिप्रामाण्यवाद-लोकहितवादींचा बुद्धिवाद व व्यक्तिवाद-
नवशिक्षितांचें विचारप्रवर्तन-पदवीधरमुकुटमणि-लोकसत्तात्मक
राज्यपद्धति-दडपलेल्या समाजाचा वाली-'देव न मानणारा
देवमाणूस'-विष्णु कृष्णाची कामगिरी-सांस्कृतिक राष्ट्रीयत्वाची
कल्पना-टिळकांच्या कार्याचें महत्त्व-'लोकमान्य' विरुद्ध 'राजमान्य'-
नव्या युगाचे नवे प्रवाह-गांधीवाद; मार्क्सवाद; नवमतवाद-बुद्धि-
प्रामाण्याची कसोटी-महाराष्ट्राचा पहिला साम्यवादी-रानडे आणि
आणि आगरकर-आगरकर व नवमतवाद-महाराष्ट्रांत स्वतंत्र विचा-
रांचा अभाव आहे का ?

२६८

परिशिष्टे-

- १ महाराष्ट्रांतील कांहीं " प्रकरणें "—१ मल्हारराव गायकवाड.
२ गर्दभानंदाची मिरवणूक. ३ दख्खनचे दंगे. ४ फडक्यांचें बंड.
५ कोल्हापूर-माफी. ६ रखमाबाई. ७ क्रॉफर्ड. ८ शारदासदन
(पं. रमाबाई). ९ संमतिवयाचा वाद. १० चहाग्रामण्य. ११ प्लेग.
१२ गोखले-माफी. १३ चाफेकर बंधू. १४ वेदोक्त. १५ सुरतेचें
भांडण. १६ ताईमहाराज. १७ नाशिक प्रकरण.

३००

१ कालगणना (१७९९-१९३४).

३४१